

УДК 334.012.63.64:355(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-21>**Кобеля-Звір М.Я.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>**Звір Ю.В.**аспірант кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет**Kobelia-Zvir Mariana, Zvir Yurii**
Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТОВІ МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ РАДИ «EIC TRANSITION»

У статті розглянуто грантові можливості програми Європейської інноваційної ради EIC Transition. Продемонстровано її основні цілі, пріоритети, можливості. Здійснено аналіз особливостей залучення її фінансових інструментів для українських інноваторів. Акцентовано на тому, що програма EIC Transition підтримує грантовими ресурсами інноваційну діяльність, яка виходить за рамки експериментального підтвердження принципу в лабораторії. Проекти, які претендують на фінансування EIC Transition, мають стосуватися як технології, так і розвитку ринку/бізнесу, можливо, включаючи ітераційні процеси навчання на основі ранніх відгуків клієнтів або користувачів. Досліджено 2 типи конкурсів, а саме: EIC Transition Open та EIC Transition Challenges. Наголошено на тому, що фінансування проектів EIC Transition Open здійснюється для забезпечення підтримки будь-яких технологій та інновацій, які стосуються різних наук, технологій, галузей, а фінансування проектів EIC Transition Challenges відбувається відповідно до стратегічних викликів, в яких цілі, очікувані результати та вплив попередньо визначаються програмою як важливі. Продемонстровано, що у 2023 році були пріоритетними такі напрямки: повномасштабні мікро-нано-біопристрої для медицини та медичних досліджень; екологічна розвідка; оптичні частотні гребінки на основі мікросхем. У статті окреслено очікувані результати проекту EIC Transition: технологія, яка продемонструвала свою ефективність для передбаченого застосування (TRL 5/6), і бізнес-модель, її первинне підтвердження та бізнес-план для її розвитку на ринку. Акцентовано на тому, що сума грантового фінансування становить до 2,5 мільйона євро і може складати 100% фінансування вартості прийнятних витрат проекту для перевірки та демонстрації технології у відповідному середовищі та розвитку готовності до ринку. Підсумовано, що учасниками проектів EIC Transition можуть бути: поодинокі заявники (МСП, стартап, спін-оф, дослідницькі організації, університети) або консорціум (3–5 партнерів); отримати грант вони можуть на реалізацію ідей задля дозрівання та перевірки нової технології в лабораторії та у відповідних прикладних середовищах, а також розробку бізнес-моделі для майбутньої комерціалізації інновації.

Ключові слова: EIC Transition, гранти, інструменти EIC Transition, розвиток інновацій, гранти для досліджень, гранти ЄС.

GRANT OPPORTUNITIES OF THE EUROPEAN INNOVATION COUNCIL "EIC TRANSITION" PROGRAM

The article discusses the grant opportunities of the European Innovation Council EIC Transition program. Its main goals, priorities, and capabilities are demonstrated. An analysis of the features of attracting its financial instruments for Ukrainian innovators was carried out. It is emphasized that the EIC Transition program supports innovative activities with grant resources that go beyond experimental proof-of-principle in the laboratory. Projects applying for EIC Transition funding should address both technology and market/business development, possibly including iterative learning processes based on early customer or user feedback. 2 types of competitions were explored, namely: EIC Transition Open and EIC Transition Challenges. It is emphasized that the financing of EIC Transition Open projects is carried out to ensure the support of any technologies and innovations related to various sciences, technologies, industries, and the financing of EIC Transition Challenges projects takes place in accordance with strategic challenges, in which the goals, expected results and impact are previously defined by the program as important. It was demonstrated that in 2023 the following areas were prioritized: full-scale micro-nano-bio devices for medicine and medical research; environmental intelligence; optical frequency combs based on microcircuits. The paper outlines the expected results of the EIC Transition project: a technology that has demonstrated its effectiveness for the intended application (TRL 5/6) and a business model, its initial validation and a business plan for its development in the market. It is emphasized that the amount of grant funding is up to 2.5 million euros and can be 100% of the cost of eligible project costs for testing and demonstrating the technology in an appropriate environment and developing market readiness. It is summarized that participants in EIC Transition projects can be: individual applicants (SMEs, start-up spin-offs, research organizations, universities) or a consortium (3–5 partners), they can receive a grant for the implementation of ideas for the maturation and testing of new technology in laboratory and in relevant applied environments, as well as the development of a business model for the future commercialization of the innovation.

Keywords: EIC Transition, grants, EIC Transition tools, innovation development, research grants, EU grants.

JEL classification: H81

Постановка проблеми. Задля підтримки далекоглядних підприємців Європейська комісія створила Європейську інноваційну раду European Innovation Council (EIC), яка фінансує інноваційні ідеї, що здатні здійснити прорив на ринку та масштабуватися далеко за межі однієї країни. Інструментами EIC є Pathfinder, Transition та Accelerator. Pathfinder – це підтримка дослідницьких і глибоких технологічних проєктів із високим ступенем наукових амбіцій і ризику. Accelerator – підтримка стартапів, малих і середніх підприємств у розвитку та виході на нові ринки або підриві існуючих. EIC Transition фінансує інноваційну діяльність, яка виходить за рамки експериментального підтвердження принципу в лабораторії. Програма підтримує як дозрівання, так і перевірку технології від лабораторії до відповідних прикладних середовищ (використовуючи прототипування, формулювання, моделі, тестування користувачами або інші перевірочні тести), а також дослідження та розробку стійкої бізнес-моделі та бізнес-моделі до комерціалізації [9]. EIC приймає заявки від інноваторів із усіх держав-членів ЄС і країн, асоційованих із програмою досліджень та інновацій «Горизонт Європа». 12 жовтня 2021 року на 23-му Саміті Україна – Європейський Союз було офіційно підписано Угоду про участь України у «Горизонт Європа». Відтоді українські підприємці мають можливість скористатися грантовими інструментами EIC Transition [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позитивні практики стимулювання інноваційної діяльності грантовими інструментами Європейської комісії, зокрема програми Європейської ради з інновацій «EIC Transition», досліджували ряд науковців, зокрема: Лазарева Е.В., Курносова А.В., Попова А.О., Жорнокуй Ю.М., Нікітін Ю., Дмитрієва О.І., Аннет Люсі, Томаш Ярема, Заяць О., Палінчак М. та ін. [1–7].

Переважно увага вчених фокусувалася на аспектах підтримки інноваційної діяльності МСП.

Попри інтерес деяких науковців до можливостей програми Європейської інноваційної ради «EIC Transition» поза увагою дослідників залишилися її цілі, пріоритети, грантові можливості, а також особливості участі у грантових конкурсах українських інноваторів.

Метою статті є дослідження цілей, пріоритетів програми Європейської інноваційної ради «EIC Transition», її грантових можливостей, а також аналіз особливостей залучення її фінансових інструментів для українських інноваторів.

Виклад основних результатів дослідження. Програма EIC Transition наряду з іншими інструментами Європейської інноваційної ради (Pathfinder, Accelerator) підтримує розвиток результатів проєктів EIC Pathfinder, включаючи тестування та демонстрацію нової технології у відповідному середовищі, ітераційні процеси вдосконалення нової технології на основі ранніх відгуків клієнтів або ж користувачів.

Проєкти EIC Transition повинні збалансовано розглядати як технології, так і розвиток ринку/бізнесу, можливо, включаючи ітераційні процеси навчання, базовані на перших клієнтах або користувачах (зворотний зв'язок). Запропоновані заявниками заходи повинні включати подальший розвиток технологій на основі результатів, досягнутих на попередньому етапі діяльності, та при цьому варто дотримуватися

орієнтованих на користувача методологій для збільшення шансів на майбутній успіх інновації на ринку. Такі заходи повинні включати, залежно від рівня зрілості технології, відповідне поєднання розробки технології та діяльності з перевірки підвищення зрілості технології. Прийнятними до фінансування є проєкти, які перебувають на TRL 4 та готові зростати до TRL 5–6. Діяльність повинна бути спрямована на комерціалізацію, розгортання на ринку та масштабування [10].

Особливістю програми є те, що EIC Transition має на меті вдосконалити як технологію, так і бізнес-ідею, таким чином збільшуючи її технологічність і готовність до ринку. Очікуваними результатами проєкту, який підтриманий EIC, повинні бути:

а) технологія, ефективність якої доведена за призначенням;

б) бізнес-модель, її початкове підтвердження та бізнес-план для розвитку на ринку.

Також очікується, що створена інтелектуальна власність на проєкт EIC Transition офіційно захищена відповідним чином. Перевагою EIC Transition є те, що програма може підтримувати кілька різних шляхів, окрім фундаментальних досліджень: від розробки технології і дизайну продукту до бізнес-моделювання та стратегії комерціалізації для виходу на ринок [9; 10].

Проаналізувавши робочу програму EIC Transition, виокремлено деякі шляхи реалізації інноваційної ідеї:

– Цілеспрямований спільний проєкт для подальшого розвитку стратегічного та високого впливу технології для конкретних застосувань. Ймовірно, цей шлях вимагає співпраці між кількома заявниками (підхід «багато бенефіціарів»), включаючи МСП, дослідників, офіси з передачі технологій тощо.

– Окреме МСП (включаючи стартапи, відокремлені підприємства) – визначає можливість використати результати відповідного проєкту для конкретного застосування на ринку.

– Команда дослідників-підприємців, яка хоче перетворити результати проєкту на життєздатний продукт. У деяких випадках результати можуть бути вже відносно близькими до ринкових або готовими для інвестицій (наприклад, часто з вищими TRL), тому зазвичай не потрібно значного подальшого технологічного розвитку і, отже, вимагаються менші обсяги фінансування.

Офіси трансферу технологій заохочуються брати активну участь у проєктах EIC Transition, оскільки вони відіграють ключову роль у сприянні та підтримці дослідників із розвитку і комерціалізації їх результатів [10].

Відмінною особливістю програми з підтримки інноваційних ідей є те, що після завершення проєкту, який був підтриманий EIC Transition, грантоотримувачі можуть подати заявку на EIC Accelerator (актуально для представників малого і середнього бізнесу, включаючи стартапи або відокремлені компанії), а також шукати інших інвесторів або джерела фінансування, вступати у співпрацю з третіми сторонами тощо.

Потенційні грантоотримувачі на EIC Transition можуть подавати пропозиції через:

1) EIC Transition Open, який не має попередньо визначених тематичних пріоритетів і відкритий для пропозицій в будь-якій галузі науки, техніки чи сектора.

2) EIC Transition Challenge, який підтримує проєкти у попередньо визначених тематичних сферах і стратегічні технології [9; 10].

Фінансування проектів EIC Transition Open відбувається в будь-якій сфері науки, техніки або галузі, без визначених попередньо пріоритетних тем. Фінансування проектів EIC Transition Challenges відбувається відповідно до стратегічних викликів, в яких цілі, очікувані результати та вплив визначаються. У 2023 р. це:

1. Повномасштабні мікро-нано-біопристрої для медицини та медичних досліджень. Пропозиції, подані на цей конкурс, мають бути спрямовані на завершення розробки мікро-нано-біотехнології, придатної для переходу на ринок.

2. Екологічна розвідка. Пропозиції, подані на цей конкурс, повинні зосереджуватися на демонстрації нових пристроїв, датчиків або технологій, які мають явну та кількісно визначену перевагу щодо одного або кількох ключових питань, згаданих вище, порівняно з існуючими альтернативами для подібного класу проблем або програм.

3. Оптичні частотні гребінки на основі мікросхем. Загальною метою цього конкурсу є просування технологічних розробок легких станів у керованих нелінійних системах і розробка нових платформ для частотних гребінок масштабу чіпа.

Варто визначити критерії прийнятності щодо ідей, а саме:

1. Пропозиція заявника повинна мати принаймні експериментальне підтвердження концепції TRL 3. В ідеалі технологія повинна бути перевірена в лабораторії (TRL 4).

2. EIC Transition обмежується пропозиціями на основі результатів, створених у проектах:

– EIC Pathfinder (включаючи проекти, що фінансуються в межах пілотного EIC Pathfinder, Horizon 2020, FET-Open, FET-Proactive) і FET Flagships calls (включаючи ERANET в межах робочої програми FET);

– підтверджених концепцією Європейської дослідницької ради;

– підтверджених концепцією Європейського оборонного фонду (EDF);

– що фінансуються в межах Horizon 2020 або Горизонт Європа.

Взяти участь у програмі фінансування EIC Transition можуть поодинокі заявники (МСП, стартап, спін-оф, дослідницькі організації, університети) або консорціум (3–5 партнерів).

Одна юридична особа може претендувати на підтримку, якщо вона заснована в державі-члені або асоційованій країні, якщо є стартапом, малим і середнім підприємством або університетською, дослідницькою або технологічною організацією, включаючи команди, окремих головних дослідників та винахідників у таких установах, які мають намір створити компанію, що відокремлюється.

Великі компанії (тобто ті, які не відповідають вимогам МСП) не мають права подавати заявку як одна юридична особа.

Брати участь у конкурсі можуть консорціуми організацій:

1. Невеликі консорціуми двох незалежних юридичних осіб із двох різних держав-членів або асоційованих країн.

2. Консорціум із мінімум трьох і максимум п'яти незалежних юридичних осіб відповідно до стандартних правил, тобто він має включати принаймні одну

юридичну організацію, засновану в державі-члені, і принаймні дві інші незалежні юридичні особи-організації, кожна з яких заснована в різних державах-членах або асоційованих країнах.

Консорціуми можуть, наприклад, включати стартапи, МСП, дослідницькі організації чи більші компанії, організації користувачів/клієнтів або потенційних кінцевих користувачів (наприклад, лікарні, комунальні служби, органи регулювання та стандартизації) [9].

Ми виокремили особливості програми EIC Transition, які відрізняють її від інших:

1. Якщо пропозицію буде профінансовано, то проект може отримати грант на дослідницьку та інноваційну діяльність. Профінансовані будуть прийнятні витрати, які є необхідними для досягнення цілей. EIC розглядає пропозиції із запитаним внеском ЄС у розмірі понад 0,5 мільйона євро та менше ніж 2,5 мільйона євро та тривалістю від 1 до 3 років залежно від обставин.

2. У виняткових випадках грантоотримувачу можна сподіватися на більший розмір грантової суми, якщо це буде належним чином обгрунтовано.

3. Профінансованими можуть бути 100% прийнятних витрат.

4. Проекти, що фінансуються через EIC Transition, можуть:

– отримати гранти EIC Booster на суму до 50 000 євро для виконання додаткових видів діяльності з вивчення потенційних шляхів комерціалізації;

– взяти участь у EIC Accelerator через Fast Track;

– взяти участь у бізнес-акселерації та заходах із пошуку партнерів.

5. Якщо заявник подає свою пропозицію як окреме МСП і вона відповідає всім критеріям оцінки, але не вибрана для фінансування, то воно може бути нагородженом «Знаком досконалості», що дає можливість використовувати інші грантові інструменти Європейської комісії.

Проектні пропозиції подаються через Портал фінансування та тендерних можливостей [8]. Процес оцінювання проектних пропозицій EIC Transition складається з трьох етапів:

Перший етап – оцінка експертами EIC (результати оцінки протягом 9 тижнів).

Другий етап – особиста співбесіда через 13 тижнів після позитивного оцінювання першої фази (комісія з максимум 6 членів журі EIC). Результат – протягом 4 тижнів від співбесіди.

Третій етап – грантова угода протягом 6 місяців [9].

Проаналізувавши критерії, за якими експерти оцінюють проектні пропозиції, ми дійшли висновків: щоб мати шанси на фінансування, технологія повинна відрізнятися високим ступенем новизни в порівнянні до інших доступних або розроблюваних технологій; ідея повинна мати високу динаміку до потенційного бізнес-застосування; цілі запланованої технології повинні бути здійсненними та реалістичними; пропонується технологія має виглядати унікальною та затребуваною в даний час та мати стратегію виходу на ринок; запропонована інновація повинна передбачати потенціал до масштабування на нові європейські та глобальні ринки; запропоноване нововведення повинно сприяти позитивним наслідкам (працевлаштування, соціальні чи екологічні тощо). Заявник має продемонструвати та

аргументувати якість та ефективність реалізації свого проекту. В проектній пропозиції повинні бути описані ключові показники ефективності та основні етапи проекту.

Висновки. Програма EIC Transition підтримує грантовими ресурсами інноваційну діяльність, яка виходить за рамки експериментального підтвердження принципу в лабораторії, щоб підтримувати: дозрівання та перевірку нової технології в лабораторії та у відповідних прикладних середовищах; розробку бізнес-моделі для майбутньої комерціалізації інновації. Проекти, які претендують на фінансування EIC Transition, мають стосуватися як технології, так і розвитку ринку/бізнесу, можливо, включаючи ітераційні процеси навчання на основі ранніх відгуків клієнтів або користувачів. Очікувані результати проекту EIC Transition: технологія, яка продемонструвала свою ефективність для передбаченого застосування (TRL 5/6), і бізнес-модель, її первинне підтвердження та бізнес-план для її розвитку на ринку. Сума грантового фінансування становить до 2,5 мільйона євро (100% фінансування вартості прийнятних витрат проекту). Використати

гранти можна для перевірки та демонстрації технології у відповідному середовищі та розвитку готовності до ринку. Учасники проектів EIC Transition: поодинокі заявники (МСП, стартап, спін-оф, дослідницькі організації, університети) або консорціум (3–5 партнерів). Проекти EIC Transition мають як відкрите фінансування (EIC Transition Open), так і фінансування відповідно до стратегічних викликів (EIC Transition Challenges). Фінансування проектів EIC Transition Open здійснюється для забезпечення підтримки будь-яких технологій та інновацій, які стосуються різних наук, технологій, галузей. Фінансування проектів EIC Transition Challenges відбувається відповідно до стратегічних викликів, в яких цілі, очікувані результати та вплив попередньо визначаються програмою як важливі. У 2023 році були пріоритетними такі напрямки: повномасштабні мікро-нано-біопристрої для медицини та медичних досліджень; екологічна розвідка; оптичні частотні гребінки на основі мікросхем. Подальші наші дослідження повинні стосуватися впливу підтриманих у межах EIC Transition проектів на розвиток інноваційного бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Жорнокуй Ю.М. Публічно-правові засоби інвестування малого та середнього інноваційного підприємництва в Європейському Союзі. *Право та інновації*. 2020. № 1 (29). С. 7–13. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/1239d0e7-f054-4e0e-b941-55712df19337> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Кобеля-Звір М.Я. Грантові програми Європейської комісії як інструменти розвитку: можливості та бар'єри. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2023. Вип. 2 (72). URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (дата звернення: 09.10.2023).
3. Кобеля-Звір М.Я. Основні підходи до визначення поняття гранту. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 2. С. 16–21. URL: <https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (дата звернення: 02.10.2023).
4. Лазарева Е.В., Курносова А.В., Попова А.О. Позитивні практики підтримки і стимулювання інноваційної активності малих підприємств. *Economics: Time Realities*. 2014. Issue 4. Р. 108–114. URL: <http://surl.li/rcou> (дата звернення: 14.10.2023).
5. Нікітін Ю. Пришвидшення впровадження науково-технічних розробок із застосуванням концепції відкритих інновацій та інструментів європейської інноваційної ради («EIC») в рамках програми «Горизонт Європа». Перша міжнародна конференція «Відкрита наука та інновації в Україні 2022»: матеріали, 27-28 жовтня 2022 р. Міністерство освіти і науки України; Державна науково-технічна бібліотека України. Київ: УкрІНТЕІ, 2022. С. 15–18. URL: http://www.uin-tei.kiev.ua/sites/default/files/zb_2022.pdf#page=15 (дата звернення: 03.10.2023).
6. Дмитрієва О. Тенденції розвитку інноваційного підприємництва та стартап проектів в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 28. С. 104–118. URL: <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/260755> (дата звернення: 11.10.2023).
7. Ярема Томаш, Заяць О., Палінчак М. Глобальні виміри інноваційної сили Європейського Союзу: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 232 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52599/3/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202023.pdf> (дата звернення: 23.10.2023).
8. Україна приєдналася до програм «Горизонт Європа» та «Євратом». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-program-gorizont-yevropa-ta-yevratom> (дата звернення: 06.10.2023).
9. Work Programme 2023. European Innovation Council (EIC). URL: https://eic.ec.europa.eu/eic-2023-work-programme_en (дата звернення: 27.10.2023).
10. EIC Transition. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-transition_en (дата звернення: 13.10.2023).
11. Find calls for proposals and tenders. Funding & tender opportunities. Single Electronic Data Interchange Area (SEDIA). URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (дата звернення: 11.10.2023).

References:

1. Zhornokuj Yu. M. (2020) Publichno-pravovi zasoby investuvannya maloho ta seredn'oho innovatsijnoho pidpriemnytstva v Yevropejs'komu Soiuzi [Public legal means of investing small and medium-sized innovative entrepreneurship in the European Union]. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, no. 1 (29), pp. 7–13. Available at: <https://dspace.univd.edu.ua/items/1239d0e7-f054-4e0e-b941-55712df19337> (accessed October 18, 2023).
2. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Hrantovi prohramy Yevropejs'koi komisii iak instrumenty rozvytku: mozhlyvosti ta bar'ery [Grant programs of the European Commission as development tools: opportunities and barriers]. *Naukovo-vyrobnychij zhurnal «Biznes-navihator» – Scientific and industrial magazine «Business-navigator»*, vyp. 2 (72). Available at: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (accessed October 9, 2023).
3. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia hrantu [Basic approaches to defining the concept of a grant]. *Kyivs'kyj ekonomichnyj naukovyj zhurnal – Kyiv Economic Scientific Journal*, no. 2, pp. 16–21. Available at: <https://journals.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (accessed October 2, 2023).

4. Lazareva E. V., Kurnosova A. V., Popova A. O. (2014) Pozytyvni praktyky pidtrymky i stymuliuвання innovatsijnoi aktyvnosti malykh pidpriemstv [Positive practices of supporting and stimulating the innovative activity of small enterprises]. *Economics: Time Realities*, issue 4, pp. 108–114. Available at: <http://surl.li/pcrou> (accessed October 14, 2023).

5. Nikitin Yu. (October 27–28, 2022) Pryshvydshennia vprovadzhenia naukovo-tekhnichnykh rozrobok iz zastosuvanniam kontseptsii vidkrytykh innovatsij ta instrumentiv ievropejs'koi innovatsijnoi rady («EIC») v ramkakh prohramy «Horyzont Yevropa» [Accelerating the implementation of scientific and technical developments using the concept of open innovation and tools of the European Innovation Council («EIC») within the framework of the Horizon Europe program]. *Persha mizhnarodna konferentsiia «Vidkryta nauka ta innovatsii v Ukraini 2022»*. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy; Derzhavna naukovo-tekhnichna biblioteka Ukrainy. Kyiv: UkrINTEL, pp. 15–18. Available at: http://www.uintai.kiev.ua/sites/default/files/zb_2022.pdf#page=15 (accessed October 3, 2023).

6. Dmytriieva O. (2022) Tendentsii rozvytku innovatsijnoho pidpriemnytstva ta startap proiektiv v Ukraini [Trends in the development of innovative entrepreneurship and startup projects in Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva – Problems and prospects of entrepreneurship development*, no. 28, pp. 104–118. Available at: <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/260755> (accessed October 11, 2023).

7. Yarema Tomash, Zaiats' O., Palinchak M. (2023) *Hlobal'ni vymiry innovatsijnoi syly Yevropejs'koho Soiuzu : monohrafiia* [Global dimensions of innovative power of the European Union : monograph]. Odesa: Vydavnychyj dim «Hel'vetyka», 232 p. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52599/3/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202023.pdf> (accessed October 23, 2023).

8. Ukraina pryednalasia do prohram «Horyzont Yevropa» ta «Yevratom» [Ukraine joined the Horizon Europe and Euratom programs]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-pryednalasya-do-program-gorizont-yevropa-ta-yevratom> (accessed October 6, 2023).

9. Work Programme 2023. European Innovation Council (EIC). Available at: https://eic.ec.europa.eu/eic-2023-work-programme_en (accessed October 27, 2023).

10. EIC Transition. European Innovation Council. Available at: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-transition_en (accessed October 13, 2023).

11. Find calls for proposals and tenders. Funding & tender opportunities. Single Electronic Data Interchange Area (SEDIA). Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (accessed October 11, 2023).